

Adherence rate of contemporary Persian translations in translation of the Difficult Combinations of the Holy Qur'an; the case study: "ā rāyt" and it's derivatives

Kaus Rouhi Brandagh¹

Abstract:

The word "ārāyt" and It's derivatives are one of the most difficult Combinations of the Holy Qur'an Syntactically, For this reason, it is difficult to translate it into other languages, including Persian.

This research is aimed at analysis and evaluation of some of the contemporary Persian translations of the Holy Quran in terms of their translating verses that including "ārāyt" and it's derivatives Based on Syntactic and rhetorical criteria. These translations are Elahi Ghomshei, Rezae Esfahani, Sharani, Safavi, Saffarzadeh, Fouladvand, Mojtabavi, Meshkini, Mu'izzi, Makarem.

And this result is achieved; most compatible translations with Syntactic and rhetorical criteria are as follows. The first is Safavi translation which is correct in 26 cases, then translations of Sharani and Meshkini which are correct in 22 cases, also Mojtabavi's translation has followed these criteria in 20 cases.

And translations by Rezae Esfahani and Mu'izzi, in the sense that they have not met these criteria in any way, are the most incompatible translations.

Keywords: translations of the Qur'an, "ā rāyt", Persian translations, Syntactic and rhetorical criteria.

1) Associate Professor, Department of Quranic and Hadith Sciences, Tarbiat Modares University (The Corresponding Author) k.roohi@modares.ac.ir

میزان پایبندی ترجمه‌های معاصر فارسی در برگردان «أرأیت» و فروع آن در قرآن کریم

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۲)

کاوس روحی برندق^۱

چکیده

ترکیب «أرأیت» و فروع آن یکی از ترکیب‌های دشوار یاب قرآن کریم از نظر نحوی و پیرو آن از لحاظ برگردان آن به زبان‌های دیگر از جمله فارسی است. این پژوهش با هدف تحلیل و ارزیابی برخی از ترجمه‌های فارسی معاصر و مشهور قرآن کریم (الهی قمشه ای، رضایی اصفهانی، شعرانی، صفوی، صفار زاده، فولادوند، مجتبوی، مشکینی، معزی و مکارم) در برگردان آیات مشتتمل بر «أرأیت» و فروع آن بر اساس معیارهای صرفی، نحوی و بلاغی که باید در ترجمه این ترکیب رعایت گردد، موارد کاربرد این ترکیب در قرآن را مورد پژوهش قرار داده و به این نتیجه دست یافته است که سازگارترین ترجمه‌ها با معیارهای صرفی، نحوی و بلاغی، در رتبه نخست ترجمه صفوی است که در ۲۶ مورد، و سپس مشکینی و شعرانی در ۲۲ مورد، و سپس مجتبوی در ۲۰ مورد این معیارها را رعایت کرده‌اند و ترجمه‌های رضایی اصفهانی و معزی به لحاظ اینکه این معیارها را در هیچ موردی رعایت نکرده‌اند، ناپایبندترین ترجمه‌ها هستند.

واژگان کلیدی: ترجمه قرآن، «أرأیت»، ترجمه فارسی، معیارهای صرفی، نحوی و بلاغی.

۱- بیان مسأله

واژگان، ترکیب‌ها و جمله‌های قرآن کریم از یک نظر به دو دسته تقسیم می‌شوند: (۱) واژگان، ترکیب‌ها و جمله‌های زود یاب که معنای آنها به راحتی به ذهن عرب زبانان و یا آشنایان با زبان عربی خطور می‌کند؛ (۲) دسته‌ای دیگر از الفاظ و ترکیب‌ها و عبارات و

(۱) دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران (نویسنده مسئول) k.roohi@modares.ac.ir

جمله‌های پیچیده که دریافت معنای آن‌ها نیازمند ژرف اندیشی، تأمل و بررسی است، که از دیر زمان مفسران، اهل لغت، نحویان، و اهل بلاغت در این زمینه به پژوهش پرداخته و در کتاب‌های تفسیری، لغوی، نحوی و بلاغی با واکاوی و تحلیل از معنای این الفاظ پرده‌برداری کرده‌اند؛ مجموعه کتاب‌هایی که با عنوان «غریب القرآن» به نگارش درآمده بهترین گواه بر تلاش‌های دانشمندان اسلامی در زمینه تک واژگان و ترکیب‌های قرآنی است. از این گذشته، لابلائی کتاب‌های نحوی و بلاغی عرصه استشهاد به تعابیر و اسلوب‌های قرآنی است و تفاسیر قرآن، آوردگاه زدودن ابهام از واژگان و عبارات‌های قرآنی است.

مفهوم ماده «رأی» که در قالب مشتقات گوناگون - شامل ۳۲۸ مورد در ۷۲ سوره و ۲۹۷ آیه - در قرآن کریم به کار رفته است، (نرم افزار جامع التفاسیر، نسخه ۳) در قرآن کریم، در معانی مختلف کاربرد دارد. این موارد عبارت اند از: دیدن با چشم؛ دیدن با قوه وهم و خیال؛ دیدن به وسیله قوه فکر و اندیشه، دیدن توسط نیروی عقل و تعقل؛ دیدن توسط قلب و شهود روحانی و معنوی. (راغب، بی تا: ۱/۳۷۴؛ مصطفوی، بی تا: ۴/۱۱)

در این میان، ترکیب «أَرَأَيْتَ» و فروع آن به لحاظ اینکه بین ضمیر «ت» و «ک» که هر دو بر مخاطب دلالت دارند، در یک ترکیب جمع شده است با مشکل معنایی روبرو است، و تا آنجا که نویسنده آگاهی دارد، تاکنون درباره موضوع مقاله، صرفاً پژوهش زیر انجام شده است، که آن نیز به تحلیل صوتی، صرفی، نحوی و بلاغی اختصاص دارد:

مقاله «أَرَأَيْتَ» و فروعها: دراسة لغویة»، نوشته دکتر عبدالله بن حمد الدایل، که در مجله جامعه أم القرى شماره ۲۳ به چاپ رسیده است.

این مقاله درصدد است پس از مباحث مبنایی، پاره‌ای از ترجمه‌های مشهور قرآن کریم به زبان فارسی را که روش‌ها و گونه‌های مختلف ترجمه را سرمشق خود قرار داده‌اند، در ارائه صحیح‌ترین معنا از این ترکیب مورد ارزیابی قرار داده و میزان پایبندی ترجمه‌های یاد شده در ارائه صحیح‌ترین معنا از این ترکیب را نشان دهد.

بر این اساس این پژوهش عهده دار پاسخ به دو سوال زیر خواهد بود:

میزان پایبندی ترجمه‌های فارسی معاصر و مشهور قرآن کریم (الهی قمشه‌ای، رضایی اصفهانی، شعرانی، صفوی، صفارزاده، فولادوند، مجتبی، مشکینی، معزی و مکارم) در برگردان آیات مشتمل بر «أَرَأَيْتَ» و فروع آن بر اساس معیارهای صرفی، نحوی و بلاغی تا چه اندازه است؟

۲- بحث و بررسی

۲-۱- مفهوم «أَرَأَيْتَ» و فروع آن از نظر نحوی، بلاغی و تفسیری

فعل «رأی» در یک کاربرد به معنای دیدن بصری و با چشم است، و در کاربرد دیگر از

افعال قلبی _ جزو افعال دو مفعولی _ است و در این کاربرد مفید یقین (و نه ظن) و به معنای «یقیناً دانست» می باشد، هرچند در نظر برخی این فعل در معنای ظنی و «از روی گمان دانست» نیز کاربرد دارد. (سامرائی، ۱۴۲۰: ۱۲/۲-۱۳) ترکیب «أرأیت» نیز اگر چه دارای دو کاربرد زیر است: ۱) پرسش از دیدن بصری و با چشم؛ ۲) پرسش از دیدن قلبی و به معنای «آیا یقیناً دانستی؟» دارای کاربرد متمایز دیگری به معنای «أخبرنی»؛ «به من خبر ده» است. (سامرائی، ۱۴۲۰: ۱۵/۲) و موضوع این تحقیق، تحلیل همین معنای این ترکیب است. بر این اساس، بسیاری به استفاده این معنا از ترکیب مورد نظر تصریح کرده و گفته اند: ترکیب «أرأیت» با همزه و یا بدون آن «رأیت» به معنای «به من خبر ده» است. (ثعلب، ۱۹۴۹: ۱/۲۶۰؛ آزه‌ری، ۱۹۷۶: ۱۵/۳۲۱؛ طبری، ۱۹۸۸: ۷/۱۹۰) و معنای اصلی این ترکیب: «دیدن» به لحاظ اینکه اموری که بعد از «أرأیت» ذکر شده قابل دیدن با چشم نیست، قطعاً مورد لحاظ نخواهد بود، تصریح برخی از دانشمندان نحو، بلاغت و تفسیر بر اینکه «أرأیت» به معنای «أخبرنی» امری روشن و مسجل است. (قیسی، بی تا: ۱/۲۶۶؛ سمین حلبی، ۱۹۸۷: ۴/۶۲۱؛ فرّاء، ۱۹۸۳: ۱/۳۳۳؛ زجاج، ۱۹۸۸: ۳/۲۴۹؛ راغب، بی تا: ۲۰۹؛ زمخشری، بی تا: ۲/۱۳؛ ۳۶۶، ۳۹۶، ۲/۴۲۱، ۳/۱۷۷؛ ابن مالک، ۱۹۶۷: ۴۰؛ ۱۹۹۰: ۱/۲۴۶؛ استرآبادی، بی تا: ۲/۲۸۲؛ ابو حیّان اندلسی، ۱۴۰۳: ۴/۱۲۵؛ فیروز آبادی، ۱۹۸۷: ۱۶۵۹)؛ و یا برخی مفاد آن را «أعلمنی» که معنایی نزدیک به «أخبرنی» است، دانسته‌اند. (ابن فارس، ۱۹۸۴: ۴۱۲؛ فارسی، ۱۹۸۷: ۷۷؛ ابو حیّان اندلسی، ۱۹۸۴: ۱/۵۱۰) و یا بعضی از نحویان بر آن اند که «أرأیت» به معنای «انتبه» (فارسی، ۱۹۸۷: ۷۶، ۷۷) و یا به معنای «أما» یا «تنبّه» (ابو حیّان اندلسی، ۱۹۸۳: ۴/۱۲۶؛ سمین حلبی، ۱۹۸۷: ۴/۶۲۳) است، که در واقع مقصود این نیست که «أرأیت» به معنای «أما» یا «تنبّه» از معنای «أخبرنی» خارج شده و دیگر معنای «أخبرنی» را نمی‌رساند. (سمین حلبی، ۱۹۸۷: ۴/۶۲۳؛ فارسی، ۱۹۸۷: ۷۷ و ۷۸؛ زمخشری، بی تا: ۲/۳۹۶؛ رازی، ۱۹۹۰: ۲۱/۱۴۸) اما سخن اساسی در این باره این است که آیا معنای «علمت» که در اینجا از افعال قلوب و دو مفعولی است، هم زمان با معنای «أخبرنی» اراده شده است و در نتیجه این ترکیب یک معنای تضمینی «به من خبر ده، دهید آیا هیچ توجّه کرده اید؟!» را ارائه می‌دهد و یا اینکه معنای «علمت» از افعال قلوب مانند معنای دیدن با چشم، در اینجا مهجور است؟ پاسخ این است که با وجود اینکه معمولاً معنای «أخبرنی» برای این ترکیب ذکر می‌شود، چنانکه گذشت؛ لیکن این سخن به این معنا نیست که معنای «علمت» از افعال قلوب در آن لحاظ نشده است، گواه بر این سخن، افزون بر لزوم لحاظ معنای «علمت» از افعال قلوب به لحاظ اینکه اسلوب «أرأیت» در بیشتر موارد کاربردش دارای دو مفعول است و این نشان از ماندگاری معنای «علمت» که از افعال قلوب و دو مفعولی است، در آن دارد؛ برخی از مفسران در موارد کاربرد آن در قرآن بر لزوم در نظر گرفتن معنای تضمینی در آن تصریح کرده‌اند. (سمین حلبی، ۱۴۱۴: ۴/۱۱۰)

نکته پایانی این که مراد از استفهام در این ترکیب قطعاً استفهام حقیقی نیست، زیرا استفهام حقیقی در مواردی کاربرد دارد که گوینده از حقیقت مطلب آگاه نباشد و بخواهد با پرسش از کس دیگر بدان پی ببرد و از آنجا که گوینده «أرأيت» در تمام موارد ذکر شده موردی به کار رفته که گوینده از مطلب ذکر شده اطلاع دارد، قطعاً مراد از استفهام پرسش حقیقی بر طلب فهم نخواهد بود، لذا عموم دانشمندان به اینکه در اینجا مقصود معنای مجازی تعجب مراد است، تصریح کرده‌اند؛ (ابو حیان اندلسی، ۱۹۸۳: ۴/۱۲۴؛ جمل، بی تا: ۲/۲۷؛ و ۲/۳۶۶ و ۳/۱۷۷)

نتیجه آنکه این تعبیر شگفت‌انگیز را در زبان عربی و پیرو آن در ترجمه آن به زبان‌های دیگر باید به گونه‌ای معنا و ترجمه کرد که: (۱) نوع مخاطب آن که ضمیر خطاب از آن پرده برمی‌دارد، نمایان گردد؛ (۲) ماده «رأی» را به معنای «دیدن» و مشابه آن نباید معنا کرد، بلکه باید با ترجمه یک دست و یا استفاده از تفنّن در عبارت، آن را به گونه‌ای معنا کرد که معنای «أخبرنی» را افاده کند؛ (۳) با استفاده از اسلوب تعجب در زبان عربی و یا معادل آن در زبان‌های دیگر، این ترکیب را به گونه‌ای معنا و یا ترجمه کرد که افاده تعجب کند و اگر استفاده از این روش امکان‌پذیر نبود، ناگزیر باید با استفاده از واژگان معنای تعجب را حداقل با علامت تعجب (!) در تفسیر یا ترجمه گنجانید؛ (۴) صیغه «أرأيت» اگرچه به صورت فعل ماضی است، ولی با توجه به اینکه ماضویت و افاده معنای گذشته، منسلخ شده است، هرگز نباید آن را به معنای «آیا دیدی» که افاده گذشته و ماضی را می‌کند، معنا و یا ترجمه کرد.

بر این اساس، پیشنهاد نگارنده این است که در ترجمه ترکیب «أرأيت» و فروع آن در قرآن کریم، با توجه به تفاوت مخاطبان و نوع جمله (خبری یا پرسشی) از دو گونه تعابیر زیر استفاده گردد:

«هان به من خبر ده/دهید، آیا هیچ توجّه کرده‌ای/کرده‌اید؟!»

به نظر می‌رسد بدین وسیله تمامی نکات صرفی، نحوی، بلاغی که نقش اساسی در پرده‌برداری از کشف مراد جدی گوینده کلام در تفسیر قرآن دارد، رعایت شده باشد.

۲-۲- برگردان «أرأيت» و فروع آن در ترجمه‌های مشهور

مجموع آیاتی که ترکیب «أرأيت» و فروع آن در قرآن به کار رفته، ۳۴ آیه است که در ادامه به بررسی ترجمه آن‌ها در ترجمه‌های مشهوری که ذکر شد، می‌پردازیم. پیشاپیش توجه به این نکته ضروری است که برای رعایت اختصار، در ذکر ترجمه مترجمان فقط به بخشی از ترجمه آیه که به ترجمه «أرأيت» و فروع آن اختصاص دارد، بسنده شده است، و میزان پابندی مترجمان در ترجمه آیات نامبرده بر اساس محورهای چهارگانه زیر مورد تحلیل و بررسی قرار خواهد گرفت:

از جهت افاده استفهام تعجّبی؛

از نظر عبور از هیأت ماضی و انسلاخ آن از زمان؛
 از نظر معنای مجازی ماده «رأی» که عبارت از «أخیرنی» و مشابه آن است؛
 از نظر رعایت مخاطب که کاف خطاب بر آن دلالت دارد.
 برای رعایت اختصار، در ادامه برگردان عربی «أرأیت» و فروع آن را از ترجمه‌های برگزیده
 زبان فارسی در جدول (۱) ذکر کرده و آن‌گاه به تحلیل می‌پردازیم.

جدول ۱: برگردان آیات مشتمل بر «أرأیت» در نگاه مترجمان

ردیف	ترجمه «أرأیت»	آدرس آیه	الهی قسمه‌ای	مجتبوی	رضایی اصفهانی	شعرانی	صفار زاده	مشکینی	مکارم	صفوی	فولادوند	معزی
۱	آرأیتیم	انعام/ ۴۰	مرا گویند	مرا گویند	آیا ملاحظه کردی؟	خبر دهید	آیا هیچ فکر کرده‌اید؟	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به نظر شما	آیا دیدستید؟
۲	آرأیتیم	انعام/ ۴۶	مرا گویند	مرا گویند	آیا ملاحظه کردی؟	خبر دهید	آیا در نظر آورده‌اید؟	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به نظر شما	آیا نگریسته‌اید؟
۳	آرأیتیم	انعام/ ۴۷	فاقد ترجمه	مرا گویند	آیا ملاحظه کردی؟	خبر دهید	آیا در نظر آورده‌اید؟	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به نظر شما	آیا دیدستید؟
۴	آرأیتیم	یونس/ ۵۰	مرا خبر دهید	مرا خبر دهید	به نظر شما	خبر دهید	آیا در نظر آورده‌اید؟	مرا خبر دهید	فاقد ترجمه	به من خبر دهید	به من خبر دهید	آیا دیده‌اید؟
۵	آرأیتیم	یونس/ ۵۹	با من بگویند	مرا خبر دهید	آیا نگریسته اید؟	خبر دهید	فاقد ترجمه	به من خبر دهید	آیا دیده‌اید؟	به من خبر دهید	به من خبر دهید	آیا دیدید؟
۶	آرأیتیم	هود/ ۲۸	شما چه می‌گویند؟	مرا گویند	آیا به نظر شما	خبر دهید	فاقد ترجمه	به من خبر دهید	فاقد ترجمه	به من بگویند	به من بگویند	آیا دیده‌اید؟
۷	آرأیتیم	هود/ ۶۳	آیا رأی شما چیست؟	مرا گویند	آیا به نظر شما	خبر دهید مرا	بیندیشید	مرا خبر دهید	فاقد ترجمه	به من بگویند	چه بینید؟	آیا دیده‌اید؟
۸	آرأیتیم	هود/ ۸۸	رأی و نظریه شما چیست؟	مرا گویند	آیا به نظر شما	خبر دهید	چه می‌گویند؟	مرا خبر دهید	به من بگویند	به من خبر دهید	بیندیشید	آیا دیده‌اید؟
۹	آرأیتیم	اسراء/ ۶۲	با من بگو	مرا بگو	آیا ملاحظه کردی؟	خبر ده مرا	می‌بینی؟	به من بگو	به من بگو	آیا دیدی	به من بگو	آیا دیده باشی؟

ردیف	ترکیب «آزانت»	آدرس آیه	الهی قمشهای	مجتبوی	رضایی اصفهانی	شعرانی	صفار زاده	مشگینی	مکارم	صفوی	فولادوند	معزی
۱۰	آزانت	کهف/ ۶۳	در نظر داری	آیا به یاد داری؟	آیا ملاحظه کردی؟	آیا دیدی؟	یادت می‌آید؟	آیا دیدی؟	به خاطر داری؟	دیدی [چه شد]؟	دیدی؟	آیا دیدی؟
۱۱	آزانت	مریم/ ۷۷	دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا ملاحظه کردی؟	آیا دیدی؟	ملاحظه نکرده‌ای؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟
۱۲	آزانت	فرقان/ ۴۳	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا اطلاع یافتی؟	آیا دیدی؟	فاقد ترجمه.	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟
۱۳	آزانت	شعراء/ ۷۵	آیا می‌دانید؟	آیا دیدید، یا دانسته‌اید؟ یعنی ببینید و بدانید؟	آیا نظر کردید؟	آیا دیدید؟	آیا ملاحظه کرده‌اید؟	آیا می‌بینید؟	آیا دیدید؟	آیا دیدید؟	آیا تأمل کرده‌اید؟	آیا دیدید؟
۱۴	آزانت	شعراء/ ۲۰۵	چه خواهی دید؟	آیا دیدی، دانستی؟	آیا ملاحظه کردی؟	آیا دیدی؟	آیا هیچ فکر کرده‌ای؟	پس خبر به ما خبر ده،	پس خبر به ما خبر ده.	آیا دانسته‌ای؟	مگر نمی‌دانی؟	آیا دیده باشی؟
۱۵	آزانت	قصص/ ۷۱	چه تصور می‌کنید؟	مرا گویند، آیا به نظر شما؟	آیا به نظر خبر دهید؟	آیا هرگز فکر کرده‌اید؟	خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	هان، چه می‌پندارید؟	آیا دیدید؟
۱۶	آزانت	قصص/ ۷۲	چه تصور می‌کنید؟	مرا گویند، آیا به نظر شما؟	آیا به نظر خبر دهید؟	آیا هرگز فکر کرده‌اید؟	خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	هان، چه می‌پندارید؟	آیا دیدید؟
۱۷	آزانت	فاطر/ ۴۰	با من بگویند	آیا دیدید؟	فاقد ترجمه	آیا هرگز فکر کرده‌اید؟	آیا (به وقت) فکر کرده‌اید؟	فاقد ترجمه	فاقد ترجمه	به من خبر دهید	به من خبر دهید	آیا دیدید؟
۱۸	آزانت	زمر/ ۳۸	چه تصور می‌کنید؟	چه گویند؟	آیا هیچ نظر کردید؟	آیا پس خبر دهید؟	آیا اندیشه کرده‌اید؟	پس به من خبر دهید	پس به من خبر دهید	پس به من خبر دهید	چه تصور می‌کنید؟	آیا دیدید؟
۱۹	آزانت	فصلت/ ۵۲	چه می‌پندارید؟	مرا خبر دهید	آیا به نظر شما؟	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	آیا دیدید؟
۲۰	آزانت	جاثیه/ ۲۳	آیا می‌نگری؟	آیا دیدی؟	آیا اطلاع یافتی؟	آیا دیدی؟	آیا ملاحظه کرده‌ای؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟
۲۱	آزانت	احقاف/ ۴	فاقد ترجمه	مرا گویند	فاقد ترجمه	خبر دهید	فاقد ترجمه	به من خبر دهید	فاقد ترجمه	به من خبر دهید	به من خبر دهید	آیا دیدی؟

ردیف	ترکیب «آیات»	آدرس آیه	الهی قمشه‌ای	مجتبوی	رضایی اصفهانی	شعرانی	صفار زاده	مشکینی	مکارم	صفوی	فولادوند	معزی
۲۲	آرایه	احقاف/ ۱۰	چه تصور می‌کنید؟	مرا گویند آیا به نظر شما؟	خبر دهید آیا به نظر شما؟	خبر دهید آیا می‌دانید؟	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	آیا دیدید؟
۲۳	آرایه	نجم/ ۱۹	آیا دیدید؟	آیا دیده‌اید؟	آیا اطلاع یافتید؟	خبر دهید دیده‌اید؟	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	آیا دیدید؟
۲۴	آرایه	نجم/ ۳۳	دیدید؟	آیا دیدید؟	آیا دیدید؟	آیا ملاحظه کردید؟	آیا دیدید؟	آیا دیدید؟	اینک به من خبر ده	آیا دیدید؟	آیا دیدید؟	آیا دیدید؟
۲۵	آرایه	واقعه/ ۵۸	آیا ندیدید (و به حقیقت در نیافتید)؟	آیا دیده‌اید؟	آیا ملاحظه کرده‌اید؟!	خبر دهید آیا ملاحظه کرده‌اید؟!	آیا دیده‌اید؟	آیا آگاهید؟!	به من بگویند	آیا دیده‌اید؟	آیا دیده‌اید؟	آیا دیدید؟
۲۶	آرایه	واقعه/ ۶۳	آیا دیدید؟	آیا دیده‌اید؟	آیا ملاحظه کرده‌اید؟!	آیا پس خبر دهید ملاحظه کرده‌اید؟!	آیا فکر کرده‌اید؟	آیا اندیشیده‌اید؟!	به من بگویند	آیا ملاحظه کرده‌اید؟!	آیا ملاحظه کرده‌اید؟!	آیا دیدید؟
۲۷	آرایه	واقعه/ ۶۸	آیا متوجهید؟	آیا دیده‌اید؟	آیا ملاحظه کرده‌اید؟!	خبر دهید آیا نظر کرده‌اید؟!	آیا دقت کرده‌اید؟	آیا اندیشیده‌اید؟!	به من بگویند	آیا دیده‌اید؟	آیا دیده‌اید؟	آیا دیدید؟
۲۸	آرایه	واقعه/ ۷۱	آیا می‌نگرید؟	آیا دیده‌اید؟	آیا ملاحظه کرده‌اید؟!	خبر دهید آیا نظر کرده‌اید؟!	آیا فکر کرده‌اید؟	آیا فکر کرده‌اید؟	به من بگویند	آیا ملاحظه کرده‌اید؟	آیا ملاحظه کرده‌اید؟	آیا دیدید؟
۲۹	آرایه	ملک/ ۲۸	چه تصور می‌کنید؟	مرا گویند آیا به نظر شما؟	خبر دهید آیا به نظر شما؟	خبر دهید آیا فکر کرده‌اید؟	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	آیا دیدید؟
۳۰	آرایه	ملک/ ۳۰	چه تصور می‌کنید؟	مرا گویند آیا به نظر شما؟	خبر دهید آیا به نظر شما؟	خبر دهید آیا هرگز اندیشیده‌اید؟	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	به من خبر دهید	آیا دیدید؟
۳۱	آرایه	علق/ ۹	دیدید؟	مرا بگو دیدید؟	آیا دیدید؟	آیا ملاحظه کردید؟	به من خبر ده	به من خبر ده	به من خبر ده	به من خبر ده	آیا دیدید؟	آیا دیدید؟
۳۲	آرایه	علق/ ۱۱	آیا چه می‌بینی؟	مرا بگو ملاحظه کردی؟	آیا ملاحظه کردی؟	آیا ترجمه کردی؟	به من خبر ده	به من خبر ده	به من خبر ده	به من خبر ده	چه پنداری؟	آیا دیدی؟
۳۳	آرایه	علق/ ۱۳	آیا چه رأی می‌دهید؟	مرا بگو ملاحظه کردی؟	آیا ملاحظه کردی؟	آیا چه فکر می‌کنی؟	به من خبر ده	به من خبر ده	به من خبر ده	به من خبر ده	آیا چه پنداری؟	آیا دیدی؟
۳۴	آرایه	ماعون/ ۱	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا ملاحظه کرده‌ای؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟	آیا دیدی؟

از آنجا که بررسی رعایت معیارهای چهارگانه به طور جداگانه در ذیل هر یک از آیات ۳۴

گانه موجب به دراز کشیدن گفتار می شود، در مرحله نخست واژگان و تعابیر استفاده شده در تمامی ترجمه‌های مورد بحث و یافته‌های تحقیق را از این نظر مورد کاوش قرار می‌دهیم که مترجمان، ترجمه «أرأیت» و فروع آن را با چه تعبیری بیان کرده‌اند. سپس هر یک از تعبیرها را از نظر مطابقت و عدم مطابقت با معیارهای چهارگانه مورد پژوهش قرار می‌دهیم. حاصل این بررسی بعد از حذف موارد مشترک و ادغام موارد مشابه این است که تعبیرهای به کار رفته در ترجمه‌های مورد بحث عبارت از موارد زیر می‌باشد. جدول (۲) مشخص‌کننده گروه‌بندی واژگان و عبارت‌های مربوط به ترجمه «أرأیت» و فروع آن می‌باشد.

جدول ۲: گروه‌بندی ترجمه‌های آیات مشتمل بر «أرأیت» و فروع آن

ردیف	گروه
۱	فاقد ترجمه
۲	مرا گویند، به من بگویند، به من بگو، مرا بگو، چه می‌گویند؛
۳	آیا ملاحظه کردی، ملاحظه نکرده‌ای؛
۴	خبر دهید، به من خبر دهید، مرا خبر دهید، اینک به من خبر ده؛
۵	آیا هیچ/ هرگز فکر کرده‌اید، ... فکر کرده‌ای، بیندیشید، آیا اندیشه کرده‌اید؛
۶	آیا/ به نظر شما؛
۷	آیا دیدستید، آیا نگرسته‌اید، چه ببینید، آیا می‌بینید، چه خواهی دید، آیا دیدید، آیا دیدی، آیا دیده، آیا می‌نگری، آیا دیده باشی، آیا دیده‌اید- یا دانسته‌اید یعنی ببینید و بدانید-؛
۸	آیا در نظر آورده‌اید، در نظر داری، آیا نظر کردید؛
۹	آیا رأی شما چیست، رأی و نظریه شما چیست؛
۱۰	یادت می‌آید، به خاطر داری، آیا به یاد داری؛
۱۱	آیا می‌دانی، آیا اطلاع یافتی، آیا دانسته‌ای، مگر نمی‌دانی، آیا آگاهید؛
۱۲	آیا تأمل کرده‌اید؛
۱۳	چه تصویر می‌کنید؛
۱۴	هان! چه می‌پندارید، آیا چه پنداری؛
۱۵	آیا متوجه‌ید.

پیش از تحلیل هر یک از این گروه عبارت‌ها، در یک گروه‌بندی دیگر، واژگان و عبارت‌های مربوط به هر یک از مترجمان در جدول (۳) آمده است. این جدول مشخص می‌کند که هر یک از مترجمان در جای جای آیات مشتمل بر «أرأیت» و فروع آن از چه

عبارت‌های استفاده کرده‌اند، تا در تحلیل‌ها و ارزیابی‌های آینده روشن گردد که نقدها به کدام یک از مترجمان متوجه است.

جدول ۳: گروه بندی ترجمه‌های هر یک از مترجمان

ردیف	نام مترجم	عبارت به کار رفته توسط مترجم
۱	الهی قمشه‌ای	مرا گویند، فاقد ترجمه، مرا خبر دهید، با من بگویند، شما چه می‌گویید؟ آیا رأی شما چیست؟ رأی و نظریه شما چیست؟ با من بگو، در نظر داری، دیدی؟ آیا دیدی؟، آیا می‌دانید؟، چه خواهی دید؟، چه تصور می‌کنید؟، با من بگویند، چه می‌پندارید؟، آیا می‌نگری؟، آیا ندیدید (و به حقیقت در نیافتید)؟، آیا دیدید؟، آیا متوجهید؟، آیا می‌نگرید؟، آیا چه می‌بینی؟، آیا چه رأی می‌دهید؟.
۲	مجتبوی	مرا گویند، مرا خبر دهید، مرا بگو، آیا به یاد داری؟، آیا دیدی؟، آیا دیده‌اید، یا دانسته‌اید؟ یعنی ببینید و بدانید، : آیا دیدی، دانستی؟، آیا دیده‌اید؟، چه گویند؟.
۳	رضایی اصفهانی	آیا ملاحظه کردی، به نظر شما، آیا نگرسته‌اید؟، آیا به نظر شما، آیا اطلاع یافتی؟، آیا نظر کردید؟، فاقد ترجمه، آیا هیچ نظر کردید؟، آیا اطلاع یافتید؟، آیا دیدی؟، آیا ملاحظه کرده‌اید؟!، آیا نظر کرده‌اید!.
۴	شعرانی	خبر دهید، خبر دهید مرا، خبر ده مرا، آیا دیدی؟، آیا دیده‌اید؟، آیا دیده؟، آیا پس خبر دهید.
۵	صفار زاده	آیا هیچ فکر کرده‌اید، /آیا در نظر آورده‌اید؟، مرا خبر دهید، فاقد ترجمه، ببندیشید، چه می‌گویید؟، می‌بینی؟، یادت می‌آید؟، ملاحظه نکرده‌ای؟، آیا ملاحظه کرده‌اید؟ آیا هیچ فکر کرده‌ای؟، آیا هرگز فکر کرده‌اید؟، آیا اندیشه کرده‌اید؟، به من خبر دهید، آیا ملاحظه کرده‌ای؟ آیا می‌دانید؟، آیا دیده‌اید؟، آیا ملاحظه کردی؟، آیا فکر کرده‌اید؟، آیا دقت کرده‌اید؟، آیا هرگز اندیشیده‌اید؟.
۶	مشکینی	به من خبر دهید، مرا خبر دهید، به من بگو، آیا دیدی؟، آیا می‌بینید؟، پس خبر ده، آیا (به دقت) دیده‌اید؟، پس به من خبر دهید، آیا دیده‌اید؟، به من خبر ده.
۷	مکارم	به من خبر دهید، فاقد ترجمه، آیا دیده‌اید؟، به من بگویند، به من بگو، به خاطر داری؟، آیا دیدی؟، آیا دیدید؟، به ما خبر ده، آیا اندیشه می‌کنید؟، آیا آگاهید؟، آیا هیچ اندیشیده‌اید؟!، آیا اندیشیده‌اید؟!، آیا فکر کرده‌اید؟، به من خبر ده.
۸	صفوی	به من خبر دهید، به من بگویند، آیا دیدی، دیدی [چه شد]؟، آیا دیدید؟، آیا دانسته‌ای؟، پس به من خبر دهید، اینک به من خبر ده، به من خبر ده.
۹	فولادوند	به نظر شما، به من خبر دهید، به من بگویند، چه ببیند؟، ببندیشید، به من بگو، دیدی؟، آیا دیدی؟ آیا تأمل کرده‌اید؟ مگر نمی‌دانی؟، هان، چه می‌پندارید؟، چه تصور می‌کنید؟، آیا دیده‌اید؟، آیا ملاحظه کرده‌اید؟، چه پنداری؟ آیا چه پنداری؟
۱۰	معزی	آیا دیدستید، آیا نگرسته‌اید، آیا دیده‌اید، آیا دیدید؟، آیا دیدی؟، آیا دیده‌ای؟، آیا دیده باشی؟

در هر حال، تعبیرهای یاد شده هر یک از نظر مطابقت و یا عدم مطابقت با معیارهایی که در ترجمه «أرأيت» و فروع آن باید مورد توجه قرار گیرد، متفاوت هستند. در ادامه نشان خواهیم داد که این تعبیرها تا چه اندازه با معیارهای چهارگانه مطابقت دارند.

۱- در مواردی ترجمه‌ها، از ترجمه «أرأيت» و فروع آن عبور کرده و هیچ گونه ترجمه‌ای برای آن ذکر نکرده‌اند. نارسایی این موارد نیاز به توضیح ندارد و هیچ توجیهی برای این عملکرد مترجمان نمی‌توان ذکر کرد، به ویژه آنکه این مسأله با عملکرد همین مترجمان که در موارد دیگر اقدام به ترجمه این تعبیرها کرده‌اند، منافات دارد و اگر ترجمه نکردن، صحیح باشد عملکرد خود همین مترجمان در موارد دیگر نادرست خواهد بود. با مراجعه به جدول (۲) و (۳) روشن می‌گردد ترجمه‌های الهی قمشه‌ای در ۲ مورد، رضایی اصفهانی در ۲ مورد، صفارزاده در ۵ مورد، و مکارم در ۵ مورد فاقد ترجمه می‌باشند.

۲- ترجمه «أرأيت» و فروع آن با تعبیرهای فارسی نظیر: «مرا گوید، به من گوید، به من بگو، مرا بگو، چه می‌گویند» که از ریشه «گفتن» برگرفته شده و به صورت جمله انشائی درآمده است، در واقع ترجمه معنامحور از «أخبرنی؛ به من خبر ده» است. این تعبیر، از نظر رساندن معنای عبور از ماضی و نیز عبور از معنای حقیقی «نگریستن» و معنای مجازی ماده «اندیشیدن و دانستن» به معنای مجازی ثانوی «به من خبر ده» ترجمه موفق به شمار می‌آید، و از نظر رعایت ترجمه کاف خطاب نیز به لحاظ اینکه با توجه به تفاوت مخاطب از صیغه مفرد و جمع استفاده شده است، ترجمه موفق به شمار می‌آید؛ لیکن واقعیت این است که در این برگردان، هیچ گونه سیاق تعجبی مشاهده نمی‌شود، جز اینکه تعبیر «چه می‌گویند؟» به لحاظ اینکه به صورت استفهام آمده است، می‌توانست با گذشتن نشانی تعجب (!)، تعجب را نیز برساند که متأسفانه این گونه عمل نشده است. جدول (۲) گویای آن است که این شکل ترجمه در ترجمه الهی قمشه‌ای در ۶ مورد، در ترجمه مجتبوی ۱۷ مورد، در ترجمه صفارزاده در ۱ مورد، در ترجمه مشکینی در ۱ مورد، در ترجمه مکارم، در ۲ مورد، و در ترجمه صفوی در ۶ مورد، و در ترجمه فولادوند در ۲ مورد استفاده شده است و در ترجمه رضایی اصفهانی، شعرانی و معزی در هیچ موردی استفاده نشده است.

۳- در موارد معدودی برخی مترجمان از عبارت «آیا ملاحظه کردی، ملاحظه نکرده‌ای» استفاده کرده‌اند. در معنای «ملاحظه» دو احتمال می‌رود: (۱) نگریستن؛ (۲) اندیشیدن. بنابراین، در هر یک از دو حالت، گویای معنای حقیقی و یا مجازی اولی «رأی» است و معنای انشائی «أخبرنی» و مشابه آن را دارا نخواهد بود، اما از جهت ارائه معیار انسلاخ فعل «أرأيت» از زمان ماضی و نیز ترجمه معنای کاف خطاب، این ترجمه‌ها صحیح و پایمند به شمار می‌آیند؛ لیکن از جهت برگردان معنای تعجب، به هیچ وجه موفق نیستند. بر اساس جدول (۲) این گونه ترجمه فقط در ترجمه‌های رضایی اصفهانی در ۱۱ مورد، صفارزاده در ۷ مورد و فولادوند در ۲ مورد دیده می‌شود.

۴- از اینجا حال ترجمه دیگر که اصل این ترجمه به شمار می‌آید، یعنی برگردان «أَرَأَيْتَ» و فروع آن به تعبیرهای مشابه: «خبر ده، به من خبر دهید، مرا خبر دهید، اینک به من خبر ده» نیز روشن می‌شود، که معیارهای دیگر به جز افاده معنای تعجب در آنها رعایت شده است. جدول (۲) نشان دهنده آن است که بسامد استفاده از این شکل ترجمه توسط مترجمان از قرار زیر است: از این گونه ترجمه در ترجمه الهی قمشه ای در ۱ مورد، در ترجمه مجتبوی ۳ مورد، و در ترجمه شعرانی در ۲۲ مورد، و در ترجمه صفار زاده در ۱ مورد، در ترجمه مشکینی در ۲۱ مورد، در ترجمه مکارم در ۱۴ مورد، و در ترجمه صفوی در ۲۰ مورد، و در ترجمه فولادوند در ۹ مورد استفاده شده است و در ترجمه رضائی اصفهانی و معزی در هیچ موردی استفاده نشده است.

۵- تعبیرهای «آیا هیچ/ هرگز فکر کرده‌اید، بیندیشید، آیا اندیشه کرده‌اید؟» به هیچ وجه معنای تعجب را نمی‌رساند، لذا فاقد معیار نخست است، ولی به لحاظ اینکه در بردارنده زمان ماضی نیست، معیار دوم را دارا است، اما از نظر رساندن معنای مجازی ثانوی ماده «رأی»، می‌توان معنای فکر کردن و اندیشیدن را مشابه «أخبرنی» و «تَنَبَّهْ» به شمار آورد، لذا عدول از معنای خبری «آیا فکر/ اندیشه کرده‌اید» به معنای «بیندیشید» در مواردی، غیر موجه نخواهد بود. بر این اساس می‌توان تعبیر «بیندیشید» و نه «آیا اندیشه کرده‌اید» را جانشین تقریبی «أخبرنی» به شمار آورد و در نتیجه معیار سوم نیز در این ترجمه رعایت شده است. و معیار چهارم به لحاظ تفاوت افعال از نظر مفرد و جمع به لحاظ مخاطب، رعایت شده است. بر اساس جدول (۲) این گونه ترجمه در ترجمه‌ها به صورت زیر مشاهده می‌گردد: در ترجمه صفار زاده در ۱۲ مورد و در ترجمه مکارم ۴ مورد و در ترجمه فولادوند ۱ دیده می‌شود.

۶- تعبیر «آیا به نظر شما»، به گونه‌ای برگردان معنای مجازی اولی ماده «رأی» که عبارت از رأی و نظر و تأمل است- معیار سوم را رعایت نکرده و از معنای مجازی اولی به معنای مجازی دوم «أخبرنی» و مشابه آن عبور نکرده است، چنانکه به کلی فاقد واژگان و یا اسلوب تعجب است، لذا معیار اول را نیز دارا نیست، ولی به لحاظ اینکه از هیأت ماضی عبور کرده است می‌توان گفت تاحدودی به معیار دوم پایبند است و به لحاظ اینکه واژه «شما» در آن ذکر شده، متناسب با مخاطب بوده و می‌توان آن را پایبند به رعایت معیار چهارم (ترجمه صحیح کاف خطاب) به شمار آورد. بر اساس جدول (۲) این گونه ترجمه فقط در ۲ ترجمه (در ترجمه رضایی اصفهانی در ۱۴ مورد و در ترجمه فولادوند در ۳ مورد) دیده می‌شود.

۷- تعبیرهای گوناگون «آیا دیدستید، آیا نگریسته‌اید، چه ببینید، آیا می‌بینید، چه خواهی دید، آیا دیدید، آیا دیدی، آیا دیده، آیا می‌نگری، آیا دیده باشی، آیا دیده‌اید _ یا دانسته‌اید یعنی ببینید و بدانید» به لحاظ اینکه در برگردان، معنای حقیقی ماده «رأی» (نگریستن و دیدن) را انعکاس داده‌اند ضعیف ترین ترجمه به شمار می‌آیند و لذا به بدترین

وجه فاقد معیار سوم هستند، چنانکه به لحاظ عدم رساندن معنای تعجب فاقد معیار اول می‌باشند، و از نظر رعایت معیار دوم، به لحاظ اینکه برخی از تعبیرها از زمان ماضی عبور کرده‌اند، دارای این معیار می‌باشند، ولی تعبیرهای «آیا دیده باشی»، «آیا دیده»، «آیا دیدی» و «آیا دیدید» چون دارای زمان ماضی هستند، حتی این معیار را هم رعایت نکرده‌اند و اما از نظر رعایت معیار چهارم به لحاظ تغییر تعبیرها با توجه به نوع مخاطب (مفرد و جمع) می‌توان این تعبیرها را نیز پایبند به متن عربی به شمار آورد. جدول (۲) و (۳) نشان دهنده آن است که بسامد استفاده از این شکل ترجمه توسط مترجمان از قرار زیر است: از این گونه ترجمه در ترجمه الهی قمشه‌ای در ۱۱ مورد، در ترجمه مجتبوی ۱۳ مورد، و در ترجمه شعرانی در ۱۲ مورد، و در ترجمه صفارزاده در ۲ مورد، در ترجمه مشکینی در ۱۱ مورد، در ترجمه مکارم در ۷ مورد، و در ترجمه صفوی در ۷ مورد، و در ترجمه فولادوند در ۹ مورد، در ترجمه رضائی اصفهانی ۶ مورد، و در ترجمه معزی ۳۴ مورد استفاده شده است.

۸- وضعیت رعایت معیارها در تعبیر «آیا در نظر آورده‌اید، در نظر داری، آیا نظر کرده‌اید» دقیقاً همسان تعبیری است که در شمار پیشین بررسی شد؛ مگر اینکه مقصود از «نظر»، نگاه کردن و نگریستن نبوده و مراد از آن، دانستن و یا تأمل کردن باشد که همین احتمال هم ارجح است، در این صورت حکم تعبیرهای به صورت واژگان یاد شده را خواهد داشت که در ادامه بررسی خواهد شد. در هر حال، جدول (۲) و (۳) نشان دهنده آن است از این گونه ترجمه در ترجمه الهی قمشه‌ای در ۲ مورد، و در ترجمه صفارزاده در ۳ مورد، در ترجمه‌های دیگر از این گونه ترجمه استفاده نشده است. البته در این بسامد گونه ششم ترجمه که مشابه شکل حاضر است مورد توجه باید قرار گیرد که بر اساس جدول (۲) گونه ششم فقط در ۲ ترجمه (در ترجمه رضایی اصفهانی در ۱۴ مورد و در ترجمه فولادوند در ۳ مورد) دیده می‌شود.

۹- تعبیر «آیا رأی شما چیست، رأی و نظریه شما چیست؟» اگرچه معیار دوم (انسلاخ فعل از حالت ماضی) و چهارم (رعایت حال کاف خطاب و مطابقت با مخاطب) را داراست، لیکن به لحاظ اینکه به هیچ وجه رساننده تعجب نیست، فاقد معیار نخست است و از نظر معیار سوم با توجه به اینکه «رأی و نظریه» معنای مجازی اولی ماده «رأی» است، همچنان فاقد معیار سوم است و به هیچ وجه این عبارت ترجمه «أخبرنی» و مشابه آن به شمار نمی‌آید. بر اساس جدول (۲) این گونه ترجمه فقط در ۲ ترجمه الهی قمشه‌ای در ۳ مورد دیده می‌شود.

۱۰- برگردان «أزایت» به «یادت می‌آید» و «به خاطر داری» در بردارنده معیار دوم و چهارم است، لیکن به روشنی فاقد معیار نخست و به ویژه معیار سوم است، زیرا افزون بر آنکه هیچ گونه تعجبی از این تعبیر مستفاد نمی‌گردد، با هیچ توجیهی «به یاد آوردن» و «به خاطر داشتن» را ترجمه ماده «رأی» خواه معنای حقیقی و یا معنای مجازی نخست و یا معنای

مجازی به معنای فعل انشائی «أخبرنی» و مشابه آن دانست. از این گونه ترجمه فقط در ترجمه الهی قمشه‌ای در ۱ مورد، و در ترجمه مجتبوی ۱ مورد استفاده شده است.

۱۱- تعابیر «آیا می دانی، آیا اطلاع یافتی، آیا دانسته‌ای، مگر نمی دانی، آیا آگاهید» در بر دارنده معیار دوّم و چهارم ولی فاقد معیار نخست (رعایت حالت تعجب) و به ویژه معیار سوم است، زیرا حداکثر این است که معنای «دانستن» و «آگاه بودن» و «اطلاع یافتن» معنای مجازی مادّه «رأی» است و معنای «أخبرنی» و مشابه آن در آن لحاظ نشده است. در هر حال، جدول (۲) و (۳) نشان دهنده آن است از این گونه ترجمه در ترجمه الهی قمشه‌ای، صفار زاده، صفوی، مکارم و فولادوند در ۱ مورد، و در ترجمه مجتبوی و رضائی اصفهانی ۳ مورد استفاده شده است و در در ترجمه‌های دیگر از این گونه استفاده نشده است.

۱۲ و ۱۳- حال دو تعبیر «آیا تأمل کرده‌اید؟» و «چه تصور می کنید؟» همانند تعبیر (۹) است، افزون بر اینکه خصوص تعبیر «تصور کردن» (۱۳) حتی ترجمه نارسایی از معنای مجازی اوّلی مادّه «رأی» می باشد. این گونه ترجمه فقط در ترجمه الهی قمشه‌ای در ۶ مورد و فولادوند در ۲ مورد آمده است.

۱۴- ترجمه «أرأیت» به «هان! چه می پندارید» با توجه به واژه «هان!» که نوعی هشدار است و تعجب از آن استفاده می گردد، در بردارنده معیار نخست می باشد، اگرچه این نکته در تعبیر «آیا چه می پندارید» بدون واژه «هان!» ملحوظ نشده است. از نظر رعایت معیار دوّم و چهارم نیز به روشنی این عبارت دلالت بر عبور از ماضی و رعایت نوع مخاطب دارد، لیکن از نظر معیار سوّم، همچنان این عبارت نوعی ترجمه از معنای مجازی اوّلی مادّه «رأی» به معنای «دانستن» است و معنای مجازی دوّم «أخبرنی» و مشابه آن به جز مطلبی که در مورد «هان!» گفته شد که برگردان «تنبّه» می تواند باشد، رعایت نشده است. افزون بر اینکه از «پنداشتن» در زبان فارسی دو نوع می توان برداشت کرد: (۱) دانستن؛ (۲) گمان کردن. بدین لحاظ، از این نظر نیز این دو تعبیر دارای ایهام می باشند و بهتر بود واژه دیگری به جای آنها گنجانده می شد. این گونه ترجمه فقط در ترجمه الهی قمشه‌ای در ۱ مورد و فولادوند در ۴ مورد آمده است.

۱۵- تعبیر «آیا متوجهید» از نظر معیار دوم و چهارم مطابق معنای صحیح «أرأیت» و فروع آن است، لیکن به لحاظ عدم رساندن تعجب، فاقد معیار اوّل است، چنانکه از نظر معیار دوّم، گویی ترجمه معنای اول مجازی ماده «رأی» است و هرگز افاده معنای «أخبرنی» و مشابه آن را نمی کند. این گونه ترجمه فقط ۱ بار در ترجمه الهی قمشه‌ای آمده است.

نتیجه گیری

حاصل پژوهش حاضر پس از بررسی، تحلیل و ارزیابی برخی از ترجمه‌های فارسی معاصر و مشهور قرآن کریم (الهی قمشه‌ای، رضایی اصفهانی، شعرانی، صفوی، صفار زاده،

فولادوند، مجتبوی، مشکینی، معزی و مکارم) در برگردان آیات مشتمل بر «أُرَأَيْتَ» و فروع آن بر اساس معیارهای صرفی، نحوی و بلاغی که باید در ترجمه این ترکیب رعایت گردد، این است که: ۱) عبارت‌های به کار رفته هر یک از مترجمان هیچ کدام به صورت یکدست در تمامی آیات قرآن، نمی‌باشد و عبارت‌های مربوط از هر یک از مترجمان از گوناگونی عبارت‌ها و به تعبیر درست تر از آشفتگی رنج می‌برد، که نه تنها تفنن در تعبیر به شمار نمی‌آید، بلکه هر کدام در رعایت معیارهای لازم در ترجمه «أُرَأَيْتَ» و فروع آن با دیگری متفاوت است؛ ۲) گروه تعبیرهای به کار رفته توسط مترجمان که به پانزده دسته تقسیم می‌شوند، که نزدیکترین تعبیرها از این میان گونه دوم «مرا گوید، به من بگوید، به من بگو، مرا بگو، چه می‌گویند» و چهارم «خبر دهید، به من خبر دهید، مرا خبر دهید، اینک به من خبر ده؛» است و در این میان پایبندترین ترجمه، ترجمه صفوی است که در ۲۶ مورد، و سپس مشکینی و شعرانی در ۲۲ مورد، و سپس مجتبوی در ۲۰ مورد این معیارها را رعایت کرده‌اند و ترجمه‌های رضائی اصفهانی و معزی به لحاظ اینکه این معیارها را در هیچ موردی رعایت نکرده‌اند، ناپایبندترین ترجمه‌ها هستند. ۳) هیچ یک از مترجمان معنای تضمینی «به من خبر ده/ دهید، آیا هیچ توجه کرده اید؟!» را در برگردان آیات مورد بحث به کار نبرده‌اند.

منابع

- قرآن کریم.
- ابن فارس، أبو الحسین أحمد (۱۹۸۴): «معجم المقاییس اللغه»، تحقیق زهیر عبدالمحسن سلطان، بیروت، مؤسسه الرساله. چاپ اول.
- ابن مالک، أبو عبدالله محمد (۱۹۶۷): «تسهیل الفوائد و تکمیل المقاصد»، تحقیق محمد کامل برکات، مصر، دار الکتب العربی.
- ابو حیان، محمد (۱۹۸۳): «البحر المحیط»، بیروت، دار الفکر، چاپ دوم.
- ابو حیان، محمد (۱۹۸۴): «ارتشاف الضرب من لسان العرب»، تحقیق مصطفی أحمد النحاس، جدّه، دار المدنی، چاپ اول.
- ازهری، محمد (۱۹۷۶): «تهذیب اللغه»، تحقیق عبدالسلام محمد هارون، القاهره، مکتبه الخانجی، چاپ اول، ۱۹۷۶/۱۳۹۶.
- استرآبادی، رضی (بی تا): «شرح الرضی علی الکافی»، بیروت، دار الکتب العلمیه.
- ثعلب، احمد (۱۹۴۹): «مجالس ثعلب»، تحقیق عبدالسلام محمد هارون، مصر، دار المعارف.
- جمل، سلیمان (بی تا): «فتوحات الإلهیه»، بیروت، دار إحياء التراث العربی.
- الدایل، عبدالله بن حمد، مقاله «أُرَأَيْتَ» و فروعها: دراسة لغویة، مجله جامعه أم القرى شماره ۲۳.
- رازی، فخر الدین محمد (۱۹۹۰): «تفسیر الفخر الرازی»، المشتهر بالتفسیر الكبير و مفاتیح الغیب، بیروت، دار الفکر.
- راغب اصفهانی، حسن (بی تا): «المفردات فی غریب القرآن»، تحقیق محمد سیّد کیلانی، بیروت، دار المعرفة.
- زجاج، ابراهیم (۱۹۸۸): «معانی القرآن و إعرابه»، تحقیق عبدالجلیل عبده شلبی، اول، بیروت، عالم الکتب.
- زمخشری، محمود (بی تا): «الکشاف عن حقایق غوامض التنزیل و عیون الاقاول فی وجوه التاویل»، بیروت، دار المعرفة.

- سامرائی، فاضل صالح (۲۰۰۰): «معانی النحو»، عمان، دار الفكر، چاپ دوم.
- سمین حلبی، احمد (۱۴۱۴): «الدر المصون فی علوم الكتاب المکنون»، بیروت، دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون، چاپ اول.
- سمین حلبی، احمد (۱۹۸۷): «الدر المصون فی علوم الكتاب المکنون»، تحقیق أحمد محمد الخراط، دمشق، دار القلم، چاپ اول.
- طبری، محمد (۱۹۸۸): «تفسیر الطبری (جامع البیان عن تأویل آی القرآن)»، بیروت، دار الفكر.
- فارسی، أبو علی الحسین بن أحمد (۱۹۸۷): «المسائل الحلیات»، تحقیق حسن هندداوی، دمشق، دار القلم، بیروت، دار المنارة، چاپ اول.
- فراء، یحیی (۱۹۸۳): «معانی القرآن»، بیروت: عالم الکتب، چاپ سوم.
- فیروز آبادی، محمد، (۱۹۸۷): «القاموس المحيط»، تحقیق مکتب تحقیق التراث، بیروت، مؤسسه الرساله، چاپ دوم.
- قیسی، مکی بن أبی طالب (بی تا): «مشکل إعراب القرآن»، تحقیق یاسین محمد السواح، دمشق، دار المأمون للتراث.
- مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، نرم افزار جامع التفاسیر، نسخه ۳.
- مصطفوی، حسن (بی تا): «التحقیق فی کلمات القرآن الکریم»، بیروت، دارالکتب العلمیه، چاپ سوم.
- Adherence rate of contemporary Persian translations in translation of the Difficult Combinations of the Holy Qur'an; the case study: "ā rāyt" and it's derivatives
- Abstract:
- The word "ārāyt" and It's derivatives are one of the most difficult Combinations of the Holy Qur'an Syntactically, For this reason, it is difficult to translate it into other languages, including Persian.
- This research is aimed at analysis and evaluation of some of the contemporary Persian translations of the Holy Quran in terms of their translating verses that including "ārāyt" and it's derivatives Based on Syntactic and rhetorical criteria. These translations are Elahi Ghomshei, Rezae Esfahani, Sharani, Safavi, Saffarzadeh, Fouladvand, Mojtabavi, Meshkini, Mu'izzi, Makarem.
- And this result is achieved; most compatible translations with Syntactic and rhetorical criteria are as follows. The first is Safavi translation which is correct in 26 cases, then translations of Sharani and Meshkini which are correct in 22 cases, also Mojtabavi's translation has followed these criteria in 20 cases.
- And translations by Rezae Esfahani and Mu'izzi, in the sense that they have not met these criteria in any way, are the most incompatible translations.
- Keywords: translations of the Qur'an, "ā rāyt", Persian translations, Syntactic and rhetorical criteria.

Bibliography

- The Holy Qur'an.
- Ibn Fares, Abu Al Hussein Ahmed (1984): "Dictionary of Language Dictionary", Zuhair Abdul Mohsen Sultan Investigation, Beirut, Al-Resala Foundation.
- Ibn Malik, Abu Abdullah Mohammed (1967): "Facilitating benefits and complementing purposes", achieving Mohammed Kamel Barakat, Egypt, Arab Book House.
- Abu Hayyan, Mohammed (1983): "The Ocean Sea", Beirut, Dar al-Fikr, Chap Dom.

- Abu Hayyan, Mohammed (1984): “The beating of the tongue of the Arabs”, the investigation of Mustafa Ahmed al-Nahas, Jeddah, Dar al-Madani, And The First Job.
- Azhari, Muhammad (1976): “The Refinement of language”, The Investigation of Abdessalam Mohammed Haroun, Cairo, Al-Khanji Library, 1396/1976.
- Estrapadi, Rady (Beata): “Explaining the Satisfaction on The Café”, Beirut, The House of Scientific Books.
- Fox, Ahmed (1949): Fox Councils, Abdessalam Mohammed Haroun Investigation, Egypt, Dar al-Ma’arif.
- Jamal, Suleiman (Vita): “Divine Conquests”, Beirut, The House of Revival of Arab Heritage.
- Al-Dayel, Abdullah bin Hamad, His Article “Aresy” and its branches: Linguistic Study, Um al-Qura University Journal Shamara 23.
- Razi, Fakhreddin Mohammed (1990): “The Interpretation of Razi Pride”, famous for its great interpretation and the keys to the unseen, Beirut, Dar al-Thought.
- Ragheb Isfahani, Hassan (Vita): «Vocabulary in the Strange Qur’an», The Investigation of Muhammad Sayed Kilani, Beirut, Dar al-Maar.
- Glass, Ibrahim (1988): “The Meanings and Expressions of the Qur’an”, the realization of Abdul Jalil Abdo Shalabi, First, Beirut, the world of books.
- Zamakhshari, Mahmoud (Bita): “Al-Kashaf as the truths of Ghavams al-Tanzil and Ayoun al-Aqawil fi Wajh al-Tawil”, Beirut, Dar al-Maarfa
- Samarrai, Fadhil Saleh (2000): “Meanings of Al-Nahw”, Oman, Dar al-Fakr, 2nd edition.
- Samen Halabi, Ahmed (1414): “Al-Dar Al-Masoun in The Sciences of The Mechanized Writers”, Beirut, Dar al-Sali, Publications of Muhammad Ali Beydoun, And 1st.
- Sameen Halabi, Ahmed (1987): “Al-Dar Al-Masoun in The Sciences of The Mechanized Writers”, Ahmed Mohammed Al-Kharat’s Investigation, Damascus, Dar al-Qalam, And The First Job.
- Tabari, Muhammad (1988): “The Interpretation of Al-Tabari (Al-Bayan Mosque on the Interpretation of the Qur’an)”, Beirut, Dar al-Fikr.
- Farsi, Abu Ali Al-Hussein bin Ahmed (1987): “Aleppo Issues”, Hassan Hindawi’s investigation, Damascus, Dar al-Qalam, Beirut, Dar al-Manara, Anda’ab Ol.
- Fur, Yahya (1983): “Meanings of the Qur’an”, Beirut: The World of Books, Japp Som.
- Fairuzabadi, Mohammed, (1987): The Surrounding Dictionary, Investigation of the Heritage Investigation Office, Beirut, Al-Resala Foundation, And The Dome.
- Qaisi, Makki bin Abi Talib (Biata): “The Problem of the Expression of the Qur’an”, Yasin Mohammed Al-Sawah’s Investigation, Damascus, Dar al-Maamoun Heritage.
- Computer Research Center of Islamic Sciences, Comprehensive Software of Al-Tfaisir, version 3.
- Mustafawi, Hasan (Bita): “Al-Ahqi q fi Kalam al-Qur’an al-Karim”, Beirut, Dar al-Katab al-Lamiya, 3rd edition.